

## บทบาทชายหญิงและความเชื่อในนิทานชนเผ่า Male – Female Roles and Beliefs in Ethnic Folktales

บุญทิวา สิริชานุกูล<sup>1\*</sup> สนม ครุฑเมือง<sup>2</sup>

<sup>1</sup>ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร

<sup>2</sup>ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Buntiwa Sirichayanukul<sup>1\*</sup> Sanom Khutmuang<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Doctor of Arts Program in Thai Naresuan University

<sup>2</sup>Thesis Advisor

buntiwas@hotmail.com

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์บทบาทชายหญิงและความเชื่อในนิทานชนเผ่า 6 ชนเผ่า ได้แก่ ชนเผ่าปกาเกอะญอ ชนเผ่าม้ง ชนเผ่ามลายู ชนเผ่าลาหู่ ชนเผ่าลีซู และชนเผ่าอาข่า จำนวน 280 เรื่อง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บทบาทผู้ชายในนิทานชนเผ่า พบว่าบทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในด้านครอบครัว ปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือบทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในการศึกษา ตามลำดับ สำหรับบทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพด้านสังคมและการเมือง ไม่ปรากฏในนิทานชนเผ่า บทบาทหญิงในนิทานชนเผ่า พบว่าบทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในด้านครอบครัว ปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือบทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ สำหรับบทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในการศึกษา ในด้านสังคมและการเมือง ไม่ปรากฏในนิทานชนเผ่า

การวิเคราะห์ความเชื่อในนิทานชนเผ่า พบว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปิศาจ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ ปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของ คน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ ตามลำดับ สำหรับความเชื่อเรื่องสรรพคุณยากลางบ้าน และความเชื่อเรื่องบาปบุญ ไม่ปรากฏในนิทานชนเผ่า

คำสำคัญ: บทบาท ความเชื่อ นิทานชนเผ่า

### Abstract

The purpose of this study was to analyze the roles between males and females and the beliefs in ethnic folktales of six races of hill tribes included Pgakoenyau, Hmong, Mien, Lahu, Lisu and Akha. The study was carried on 280 stories of ethnic folktales.

The results were as follows: the most evident found that role and status of males were mostly related to family, then occupation, and education, respectively. However, the role and status of males in society and politic were not revealed in all ethnic folktales. In addition, the role and status of females were mostly concordant with family in all ethnic

folktales. While the role and status of females were associated with occupation as the second. Nevertheless, the role and status of females in education, society and politic were not mentioned in all ethnic folktales.

The analysis of beliefs among ethnic folktales explained that the beliefs in superstition, ghost, spirit and ancestors' spirit were mostly appeared. The following were beliefs in reciprocal deeds, you'll get what you, give whether it's good or bad, history of human being, animals and things, hell and paradise along with past life and next life, magical things, astrology and auspicious time, prediction of dreams and future prediction, respectively. On the other hand, beliefs in herbal medicines and merits were not occurred in ethnic folktales.

**Keywords:** Role, Belief, Ethnic Folktales

## บทนำ

วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน วรรณกรรมเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ด้วยศิลปะการใช้ภาษา มีเนื้อเรื่องและโวหารการใช้ภาษาที่ให้ความรู้ ความคิด และความสะเทือนใจเป็นอย่างดี เหมือนกระจกที่สะท้อนภาพของสังคม หากต้องการจะทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของคน สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ ในสมัยใดอาจศึกษาได้จากวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

นิทานเป็นวรรณกรรมประเภทเรื่องที่เล่าที่เก่าแก่และมีปรากฏในทุกวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ การเล่านิทานมีปรากฏในสังคมทุกระดับตั้งแต่ราชสำนักถึงชาวบ้าน(ลาวัญย์ สังขพันธ์ชานนท์, 2552 : 1) เนื้อหาของนิทานแต่ละท้องถิ่นนับว่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเรียนรู้ เพราะนิทานมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนของสังคม เป็นกระจกเงาสะท้อนสภาพสังคมโดยปริยาย นิทานเป็นมรดกภูมิปัญญาแก่ตนเอง และในขณะที่เดียวกันก็ใช้เป็นกรอบสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม นอกจากนี้นิทานยังสอดแทรกเรื่องราวต่างๆ ของมนุษย์และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสังคม ชนเผ่าต่างๆ จึงมีนิทานที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเรื่องเล่าเพื่อความบันเทิงใจเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่สื่อถึงสิ่งต่างๆ ตามที่สังคมได้คาดหวังไว้อีกด้วย ผู้หญิงในนิทานชนเผ่ามีบทบาทที่ค่อนข้างหลากหลาย มีทั้งเป็นตัวเอก ตัวรอง ตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายตรงข้าม การนำเสนอเรื่องราวบทบาทของความเป็นภรรยา นุตรสาว และมารดา การยกย่องผู้หญิงในด้านต่างๆ และการให้ความเคารพผู้ชายและเชื่อกันว่าผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาดูแลครอบครัว การรักษาความปลอดภัยตลอดจนพิธีกรรมทางศาสนา (ชนะชัย ใจช่วย, 2551 : 3) ทำให้บทบาทของเพศชายดูโดดเด่นขึ้นมา ทั้งบทบาทระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงต่างก็แสดงไว้ในนิทานชนเผ่าในแง่มุมที่หลากหลาย

นอกจากบทบาทชายหญิงที่ปรากฏอยู่ในนิทานชนเผ่าแล้ว ยังปรากฏแนวคิดที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อยู่กับความเชื่อ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงจารีตปฏิบัติที่สำคัญในสังคมชนเผ่า ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลในการเป็นกรอบกำหนดค่านิยม และแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทชายหญิงและความเชื่อ ซึ่งถ่ายทอดผ่านนิทานชนเผ่าที่ได้รับการจดบันทึกเป็นภาษาไทย เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิต เป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและความเชื่อแล้วยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและความเชื่อของแต่ละกลุ่มชนอันนำไปสู่การค้นหาลักษณะร่วมของคนในแต่ละกลุ่มชนได้อีกด้วย

## วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์บทบาทชายหญิงและความเชื่อในนิทานชนเผ่า

## วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิเคราะห์บทบาทชายหญิงและความเชื่อในนิทานชนเผ่าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

### 1. ขั้นศึกษารวบรวมข้อมูล

- 1.1 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลนิทานชนเผ่าที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จำนวน 280 เรื่อง
- 1.2 รวบรวมแนวคิดและเกณฑ์การวิเคราะห์บทบาทและความเชื่อ
- 1.3 ปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อกำหนดกรอบในการวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเหมาะสม

### 2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์บทบาทชายหญิงและความเชื่อในนิทานชนเผ่าครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

#### 2.1 การวิเคราะห์บทบาทผู้ชายในนิทานชนเผ่า

- 2.1.1 บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในด้านครอบครัว
  - 2.1.1.1 ผู้ชายในฐานะพ่อ
  - 2.1.1.2 ผู้ชายในฐานะสามี
  - 3.1.1.3 ผู้ชายในฐานะลูก
- 2.1.2 บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพด้านสังคม
  - 2.1.2.1 การคบเพื่อนต่างเพศ
  - 2.1.2.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม
- 2.1.3 บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในการศึกษา
  - 3.1.3.1 โอกาสทางการศึกษา
  - 3.1.3.2 วิชาที่ศึกษา
  - 3.1.3.3 ผู้ถ่ายทอดการศึกษา
- 2.1.4 บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ
  - 2.1.4.1 โอกาสในการประกอบอาชีพ
  - 3.1.4.2 ประเภทของอาชีพ
- 2.1.5 บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในการการเมือง
  - 2.1.5.1 การเป็นผู้นำ
  - 2.1.5.2 การมีส่วนร่วมในการเมือง

#### 2.2 การวิเคราะห์บทบาทหญิงในนิทานชนเผ่า

- 2.2.1 บทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในด้านครอบครัว
  - 2.2.1.1 ผู้หญิงในฐานะแม่
  - 2.2.1.2 ผู้หญิงในฐานะภรรยา
  - 2.2.1.3 ผู้หญิงในฐานะลูก
- 2.2.2 บทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพด้านสังคม

- 2.2.2.1 การคบเพื่อนต่างเพศ
- 2.2.2.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม
- 2.2.3 บทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในด้านการศึกษา
  - 2.2.3.1 โอกาสทางการศึกษา
  - 2.2.3.2 วิชาที่ศึกษา
  - 2.2.3.3 ผู้ถ่ายทอดการศึกษา
- 2.2.4 บทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในด้านการประกอบอาชีพ
  - 2.2.4.1 โอกาสในการประกอบอาชีพ
  - 2.2.4.2 ประเภทของอาชีพ
- 2.2.5 บทบาทและสิทธิผู้หญิงตามสถานภาพในด้านการเมือง
  - 2.2.5.1 การเป็นผู้นำ
  - 2.2.5.2 การมีส่วนร่วมในการเมือง
- 2.3 การวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่า ได้แบ่งเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้
  - 2.3.1 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ
  - 2.3.2 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์
  - 2.3.3 ความเชื่อเรื่องสรรพคุณของยากลางบ้าน
  - 2.3.4 ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน
  - 2.3.5 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ
  - 2.3.6 ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่
  - 2.3.7 ความเชื่อเรื่องของวิเศษ
  - 2.3.8 ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่

### 3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทชายหญิงและความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าตามกรอบที่กำหนดแล้วจึงสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

### 4. ข้อเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

## สรุปผลการวิจัย

### 1. การวิเคราะห์บทบาทผู้ชายในนิทานชนเผ่า สรุปผลได้ดังนี้

#### 1.1 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าปกเกะญอ

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าปกเกะญอ รวม 18 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 9 ข้อความ เช่นผู้ชายในฐานะพ่อมีบทบาทในการให้ความรัก การอบรมเอาใจใส่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนบุตรธิดา จากนิทานเรื่อง “ความโกรธ” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านการศึกษา จำนวน 3 ข้อความ เช่น ผู้ชายมีโอกาสได้รับการศึกษามากกว่าผู้หญิง จากนิทานเรื่อง “แม่ลูก” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านการประกอบอาชีพ จำนวน 6 ข้อความ เช่น การประกอบอาชีพของผู้ชายขึ้นอยู่กับฐานะและโอกาสของแต่ละคน การทำนา

ทำไร่ และค้าขาย จากนิทานเรื่อง จ้อเกาะ โคะ บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม และ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

#### 1.2 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าม้ง

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าม้ง รวม 24 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 12 ข้อความ เช่นผู้ชายในฐานะสามี จะเน้นเรื่องการเป็นผู้นำ การดูแลเอาใจใส่ ปกป้องภรรยา จากนิทานเรื่อง “นุไฟล์” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษา จำนวน 6 ข้อความ เช่น ผู้ชายมีโอกาสศึกษาเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา จากนิทานเรื่อง “ชาวกว่าดู” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 6 ข้อความ เช่นการค้าขาย เลี้ยงสัตว์หรือรับจ้าง จากนิทานเรื่อง “พ่อช้าง” บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม และบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

#### 1.3 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าเมี่ยน

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าเมี่ยน รวม 15 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 3 ข้อความ เช่น พ่อมีบทบาทในการเอาใจใส่เลี้ยงดูลูก จากนิทานเรื่อง “น่านแปะก้อง” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษา จำนวน 3 ข้อความ เช่น ผู้ชายได้รับการศึกษาเกี่ยวกับการต่อสู้ และป้องกันตัว จากนิทานเรื่อง “ผีคันไทร” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 9 ข้อความ เช่น ผู้ชายมีอาชีพจับสัตว์น้ำหรือรับจ้าง จากนิทานเรื่อง “พ่อตากับลูกเขย” บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม และบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

#### 1.4 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าลาหู่

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลาหู่ รวม 9 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 3 ข้อความ เช่น สามีผู้มีความอดทนพยายาม จากนิทานเรื่อง “เด็กกำพร้าและพญานาค” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 6 ข้อความ เช่น ผู้ชายประกอบอาชีพล่าสัตว์ จากนิทานเรื่อง “พี่น้องชิงแผ่นดิน” บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษาและบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

#### 1.5 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าลีซุ

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลีซุ รวม 13 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 4 ข้อความ เช่น ผู้ชายในฐานะพ่อที่ให้ความรักแก่ลูก จากนิทานเรื่อง “ต้นข้าวนาโชค” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 9 ข้อความ เช่นผู้ขายประกอบอาชีพทำไร่ เพื่อช่วยเหลือครอบครัว จากนิทานเรื่อง “จะหะนะโหอย” บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษาและบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

#### 1.6 บทบาทและสิทธิผู้ชายในชนเผ่าอาข่า

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าอาข่า รวม 5 ข้อความ โดยแบ่งเป็นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 3 ข้อความ เช่น ผู้ชายในฐานะพ่อมีความรักและเอาใจใส่บุตรธิดา จากนิทานเรื่อง “นกแก้วกับยักษ์” บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 2 ข้อความ เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการล่าสัตว์ จากนิทานเรื่อง “เพื่อนผี” บทบาทที่ไม่ปรากฏคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษาและบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

### 2. การวิเคราะห์บทบาทผู้หญิงในนิทานชนเผ่า สรุปผลได้ดังนี้

#### 2.1 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าปกากะญอ

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าปกะเกะอู รวม 8 ข้อความ โดยพบบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 8 ข้อความ เช่น บทบาทของแม่ที่แม่ต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูก จากนิทานเรื่อง “คนขี้ขโมย” สำหรับบทบาทที่ไม่ปรากฏ คือ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษา บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ และ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

## 2.2 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าม้ง

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าม้ง รวม 4 ข้อความ โดยพบบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว จำนวน 4 ข้อความ เช่น บทบาทของผู้หญิงที่เป็นแม่ การเอาใจใส่เลี้ยงดูบุตรถึงแม้ว่าจะขาดสามีไป จากนิทานเรื่อง “ชาวกำวู้” สำหรับบทบาทที่ไม่ปรากฏ คือ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษา บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ และ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

## 2.3 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าเยน

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าเยน ไม่ปรากฏบทบาทและสิทธิตามสถานภาพของผู้หญิงในนิทานชนเผ่าเยน

## 2.4 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าลาหู่

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลาหู่ ไม่ปรากฏบทบาทและสิทธิตามสถานภาพของผู้หญิงในนิทานชนเผ่าลาหู่

## 2.5 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าลีซุ

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลีซุ รวม 3 ข้อความ โดยพบบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการประกอบอาชีพ จำนวน 3 ข้อความ เช่น ผู้หญิงเป็นแรงงานภายในครอบครัว จากนิทานเรื่อง “จะหะนะโหวะ” สำหรับบทบาทที่ไม่ปรากฏ คือ บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านครอบครัว บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านสังคม บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในการศึกษา และบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการเมือง

## 2.6 บทบาทและสิทธิผู้หญิงในชนเผ่าอาข่า

บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าอาข่า ไม่ปรากฏบทบาทและสิทธิตามสถานภาพของผู้หญิงในนิทานชนเผ่าอาข่า

# 3. การวิเคราะห์ความเชื่อในนิทานชนเผ่า สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าปกะเกะอู รวม 9 ข้อความ โดยแบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 6 ข้อความ เช่น ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เพราะพระเจ้าหรือ ภูตผี จากนิทานเรื่อง “เด็กกำพร้า” ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อที่ไม่ปรากฏคือความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ดายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน และความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่

3.2 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าม้ง รวม 13 ข้อความ โดยแบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 9 ข้อความ ความเชื่อในสิ่งเร้นลับว่าไม่ควรลบหลู่ จากนิทานเรื่อง ดำน่านฝัน ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ดายแล้วเกิดใหม่ จำนวน 3 ข้อความ ความเชื่อที่ไม่ปรากฏ คือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน

การพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน ความเชื่อเรื่องของวิเศษ และความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่

3.3 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าเมี่ยน รวม 9 ข้อความ โดยแบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 6 ข้อความ เช่น มีความเชื่อเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ จากนิทานเรื่อง “ดักจับ ผีฟ้า” ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อที่ไม่ปรากฏ คือ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่

3.4 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลาหู่ รวม 6 ข้อความ โดยพบความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 6 ข้อความ เช่นความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เจ้าป่าเจ้าเขา จากนิทานเรื่อง “พี่น้องชิงแผ่นดิน” ความเชื่อที่ไม่ปรากฏ คือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ และความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่

3.5 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าลีซอ รวม 8 ข้อความ โดยแบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 ข้อความ เช่นการนับถือผีหรือเกรงกลัวผีที่อยู่ตามธรรมชาติ ผีดิน ผีน้ำ จากนิทานเรื่อง “ต้นข้าวนาโชค” ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่ จำนวน 1 ข้อความ ความเชื่อที่ไม่ปรากฏ คือ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่ และความเชื่อเรื่องของวิเศษ

3.6 ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าอาข่า รวม 6 ข้อความ โดยแบ่งเป็นความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 4 ข้อความ เช่นการบูชาขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนิทานเรื่อง “การเลือกคู่ครองของอาข่า” ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่ จำนวน 2 ข้อความ ความเชื่อที่ไม่ปรากฏคือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน ความเชื่อเรื่องบาปบุญซึ่งมีบทบาทในชีวิตประจำวัน ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตภพ ตายแล้วเกิดใหม่ และความเชื่อเรื่องของวิเศษ

## อภิปรายผลการวิจัย

นิทานชนเผ่า เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าและเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมที่มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน นิทานดังกล่าวที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทชายหญิงและความเชื่อของคนในสังคมชนเผ่าแต่ละชนเผ่า

จากการวิเคราะห์บทบาทและสิทธิตามสถานภาพที่ปรากฏในนิทานชนเผ่าสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในนิทานชนเผ่า บทบาทด้านที่ปรากฏมากที่สุด คือ บทบาทและสิทธิผู้ชายตามสถานภาพในด้านครอบครัว รวมทั้งสิ้น 46 ข้อความ สาเหตุที่ทำให้พบบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านนี้มากเนื่องจากวิถีชีวิตของคนในสังคมชนเผ่า มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งลักษณะของงานดังกล่าวนี้ต้องอาศัยแรงงานจากสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ ดังนั้นบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้าน

ครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อคนในสังคมชนเผ่ามาก สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 10) ได้อธิบายถึงการแบ่งหน้าที่ชายหญิง โดยได้แบ่งบทบาทในทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด คือบทบาทในการป้องกันสังคม (Defense) ส่วนใหญ่จะแบ่งหน้าที่ให้ผู้ชายทำหน้าที่ การทำหน้าที่หาเลี้ยงชีพ (Subsistence) และการทำหน้าที่สืบทอดสมาชิกใหม่ (Reproduction) ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ร่วมกัน รองลงมาพบว่าสังคมชนเผ่ายังให้ความสำคัญกับบทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านการประกอบอาชีพ ปรากฏบทบาทด้านนี้รวมทั้งสิ้น 41 ข้อความ นิทานชนเผ่าได้แสดงให้เห็นการปลูกฝังและแสดงบทบาททั้งชายและหญิงในการประกอบอาชีพให้เห็นอย่างชัดเจน สอดคล้องกับอมรา พงศาพิชญ์ (2538) กล่าวว่า คนในสังคมชนเผ่าประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพ เน้นการปลูกข้าวไร่ ข้าวนาปี ผลไม้และพืชไร่ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ และป่าไม้ โดยอาศัยพืชจากระบบนิเวศในป่าเป็นอาหาร และประกอบการค้าขายเพื่อการยังชีพ เช่น การรับจ้าง การเก็บของป่า และการหันไปปลูกพืชที่ใช้เทคโนโลยีการเกษตรในการเข้าสู่ตลาด ที่ได้ราคาสูงขึ้น

ในส่วนบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านที่พบน้อยที่สุดคือบทบาทและสิทธิตามสถานภาพด้านการศึกษา ทั้งนี้เนื่องด้วยสังคมชนเผ่าในสมัยก่อนยังไม่มีความสะดวกสบายในเรื่องการเดินทาง ดังนั้นการศึกษาในสังคมชนเผ่าอาจจะยังไม่มีระบบการศึกษาที่เป็นรูปแบบเหมือนในปัจจุบัน การศึกษาเป็นไปในลักษณะที่เรียนรู้และปฏิบัติโดยการสืบทอดต่อกันมา

ผลการวิเคราะห์ด้านความเชื่อในนิทานชนเผ่า พบว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปิศาจ วิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติมากที่สุด รวมทั้งสิ้น 36 ข้อความ สาเหตุที่พบความเชื่อด้านนี้มากที่สุดเนื่องจาก สังคมชนเผ่า นับถือผี มีการบวงสรวงและเซ่นสรวงอย่างเคร่งครัด ดังนั้นคนในสังคมชนเผ่าจึงมีความสัมพันธ์อยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นไสยศาสตร์หรือสิ่งเร้นลับ ตลอดจนความเชื่อต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลสำหรับพวกเขาเป็นอย่างมาก พิธีกรรมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนชนเผ่า และเป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรม เพื่อกำหนดบรรทัดฐานและควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ตลอดจนแสดงถึงความสัมพันธ์ของของคนชนเผ่ากับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่มีผลต่อการดำรงชีพในกระบวนการผลิตและความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ จรัส พัทธมราชศักดิ์ (2530) ได้ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมสังคมอีสานในเอกสารประกอบการสอนไทยคดีศึกษาและลัทธินิยม พบว่า ความเชื่อเรื่องภูตผีและวิญญาณของสังคมอยู่บนพื้นฐานเดียวกันกับภาคอื่น ๆ คือ การนำเอาผีและวิญญาณมากลมกลืนกับพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีได้กลายเป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ยังพบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ผีเถนหรือผีฟ้าที่ทำให้เกิดพริ้งไฟ การรำผีฟ้าเพื่อรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบทำให้เกิดพิธีไหว้ผีปอบ เป็นต้น รองลงมาคือความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ 21 ข้อความ และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณพบน้อยที่สุดจำนวน 3 ข้อความ

### ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษายบทบาทและความเชื่อในนิทานชนเผ่าที่ยังไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะไม่ให้สูญหาย
2. ควรศึกษาพลวัตของอัตลักษณ์ของคนชนเผ่าเพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากอดีตถึงปัจจุบัน

## เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: สภาคณาธิการแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (2530). เอกสารประกอบการสอนไทยคดีศึกษาศาสนาและลัทธินิยมในท้องถิ่น. มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์.
- ชนะชัย ใจช่วย. (2551). บทบาทชายและหญิงในชีวิตประจำวันของชนเผ่าลีซอ บ้านปากแฉม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ลาวินซ์ สังขพันธ์านนท์. (2552). บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นเมืองลาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2538). สังคมและวัฒนธรรม : มนุษย์กับวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.